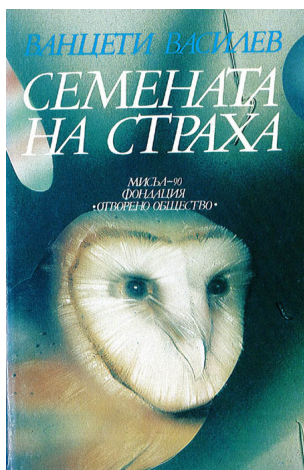

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

Сайтът **desebg.com** публикува рецензията на д-р Росица Чернокожева от Института за литература в БАН на книгата „Семената на страха“ на политическия емигрант Ванцети Василев, издадена преди 30 години и останала в историята като едно от първите повествования за най-големия лагер за политически противници на БКП – „Белене“.

Росица Чернокожева е завършила българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Магистър към Магистърска програма „Артистични психосоциални практики и психодрама“ – НБУ и Червената къща. Асистент, д-р в Института за литература на БАН. Работи в интердисциплинарното поле литература, психоанализа и психодрама. Автор е на няколко книги. Текстът е публикуван най-напред в kultura.bg. Вътрешните подзаглавия в публикацията са на **desebg.com**.

Уникалността на книгата „Семената на страха“

„Изглежда комунизмът се бе оказал некадърен аранжор“, тези думи на Ванцети Василев следват мисълта му, че витрината на комунизма, която са се опитвали да покажат на света като прекрасна, е фактически празна. Значи аранжорът е бил

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

некадърен!

Неговата уникална книга „Семената на страха“ е една от първите, след 45 години социализъм, които дръзват да говорят за концлагерите, терора, репресиите и двуличието на политическата върхушка и нейните подразделения в комунистическа България. Годината на издаването ѝ е 1991-ва. Точно преди тридесет години.

Трябва да отбележим, че в тези ранни години излиза и книгата на Недялко Гешев „Белене – островът на забравените“, отпечатана през 1992 г. Преди това Недялко Гешев я издава през 1988 г. в Брюксел. Затова може да се каже, че книгата на Ванцети Василев е първият разказ за Белене, издаден в България.

Съдбата на нейния автор е необикновена, цяла одисея: „От 1973 г. сменя няколко професии в заводите на град Перник, Радомир и Земен. Преследван от ДС и избрал свободата на Запад

Преследван от органите за сигурност като син на репресиран от лагера на остров Белене, през 1988 г. той емигрира в Италия. От края на 1989 г. живее и работи в Ню Йорк“.

В края на „Семената на страха“ е отбелязано, че книгата е написана през 1988 г., но ръкописът е завършен още през 1984 г. В епилога авторът разказва как пренася този ръкопис през границата – разделен на две и увит около бедрата му, под крачолите на панталона, пристегнати с ластични чорапи за разширени вени.

Всъщност Ванцети Василев преминава нелегално границата със Сърбия, озовавайки се на границата с Италия. Дори граничните полицаи са респектирани, защото разбират, че си имат работа с необикновен човек, носещ в раницата си най-вече книги – Кафка, Хесе, Достоевски, Борис Христов и три тома българо-английски речници.

Посветена на убития от комунистическия режим Георги Марков

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

По обективни или пък по субективни причини тази книга остана незабелязана от историци, литератори, изследователи на близкото минало. Тя обаче е уникална не само с богатата фактология за репресиите след 9-и септември, а и като забележителен документ за съдбата на един млад човек в годините на социализма, когото властимащите не успяват да вербуват като доносник.

И с още нещо е уникална тази книга – освен историческа, тя има и литературна стойност и не отстъпва на прозата на Георги Марков, на когото авторът посвещава творбата си.

Написана като автобиография от автор, владеещ до съвършенство наратива, силно емоционално въздействаща, книгата на Ванцети Василев чака да бъде забелязана и да заеме полагащото ѝ се място в нашата литература.

Василев всъщност описва живота на баща си – анархист по убеждения, и неговите митарства по затвори и концлагери. Той документира изживяното от няколко концлагеристи, опирайки се на техните разкази – изключително ценна информация от първа ръка. Разказва също за живота на младия Ванцети в епохата на социализма и за трите му опита да стане научен работник, спиран всячески от народната власт – дори да отиде на екскурзия в чужбина, заради миналото на неговия баща.

Майчините думи „На добър час“

Идва обаче моментът, когато той се решава на отчаяна постъпка – да премине нелегално границата на НРБ. Майка му, също репресирана заради нейния съпруг, го изпраща, като му пожелава „На добър час“, знаейки, че алтернативата е – подобно на бащата – затворническият живот.

Този трогателен момент авторът предава лаконично, но емоционално. Майчините думи: „Не бих могла да повтора този път отново“, са достатъчно красноречиви.

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

По-голяма част от текста представлява интимно написани писма до този, когото Ванцети Василев нарича др. Генерал (фактически това е лицето генерал Куманов).

Писателят е избрал тази подкупваща форма на обръщение, разкривайки искреността на толкова млади хора като него, родени след 1944 г. и водени от чистосърдечното желание да повярват в справедливостта на социалистическия строй. Ала тук прозират също иронията, абсурдността и гротескността на описваната действителност.

Всичко се оказва една голяма лъжа и демагогия, държавата-моща носи само страдания и възпира младежките пориви за пълноценна човешка и професионална реализация. В книгата авторът – протагонист, се подвизава самоиронично с прозвището „Жалбописев“.

„Знаете ли какво ми се искаше да ви кажа, др. полковник“?

В едно от тези откровени писма, които са преди всичко дълъг и съкровен монолог или разговор с неговото алтер его, писателят споделя:

„Знаете ли как ми се искаше тогава да кажа на заместника Ви: „И какво от това, като съм другомислещ, др. Полковник? Какво значение има то, ако човек работи съвестно...? Ала не посях. Страхът пропълзя у мене. И аз съм от този страхлив народ. Кажете ми, как успяхте всички ни да уплашите така, че да треперим за една мизерна службица и още по-мизерна заплата, за един апартамент или за някаква си характеристика за децата ни? Всъщност аз зная отговора, аз вече съм „посветен“. Вие започнахте с убийства, Вие не ги спряхте, Вие ги продължихте в името на... В името на какво, др. Генерал“.

Една от големите заслуги на автора е, че пръв след падането на 45-годишния тоталитарен режим споделя с българската аудитория автентични разкази на концлагеристи. Ванцети Василев не назовава имената им – те са наречени условно „лагерист № 1“, „лагерист № 2“ и така до номер осми, който е баща му. Но техните разкази за концентрационния ад са разтърсващи.

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

Това са хора, оставени без сън и почивка и напомнящи „залитащи, изнемощели скелети“, намерили обаче морални и физически сили да издържат в тези нечовешки условия. Както се знае, лагеристите са тръгвали сутрин от плаца към обектите за работа с песен. Не мога да си представя по-голям цинизъм от този да те принудят, въпреки разбиранията, позициите и веруюто ти, да пееш ежедневно марша по текст и музика на „фашиста“ Марко Цанов от Свищов:

*Сгрешили пред народа,
в ТВО ний дойдохме,
духа да преломим
и с устрема на новата епоха,
СОЦИАЛИЗМА светъл да градим.*

В годините на прехода излязоха много мемоарни и исторически изследвания за лагера в Белене, но „Семената на страха“ е първата книга, която съдържа автентични факти за живота на репресираните – още през 1991 г., когато хората продължаваха да са объркани и не смееха да говорят откровено за близкото минало.

Свидетелствата на самия Ванцети Василев

Ето какво свидетелства самият Ванцети Василев: „Другите лагеристи ме помолиха да не записвам, а само да помня разказаното. Някои питаха подозрително: „Ти да не си решил да пишеш книга?“ И едва когато отговарях: „Не. Та кой разказ би бил по-хубав – моят или на някого от вас?“, те, успокоени, се връщаха към онези години. Др. Генерал, сянката на страха се беше разтворила като чадър над тази страна. Призракът му като октопод бе сграбчил българина. При това всички бяха калени революционери...“

Една от най-въздействащите глави в книгата е тази за детството на Ванцети Василев. Тя е съизмерима с високите постижения в българската литература от онази епоха – белетристиката на Ивайло Петров и поезията на Константин Павлов и Радой Ралин.

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

Малкият Ванцети е принуден още от невръстна възраст да живее с недомлъвките за това къде е баща му. А както знаем, нищо не е по-искрено и въздействащо от един детски разказ. Авторът разказва всичко като приказка, само че приказка, която едва ли ще има щастлив край.... „Така би звучала тази приказка от онези дни, когато малко неща ми бяха ясни; или когато нищо не ми беше ясно, а светът за мене беше само Доброта.

После детските ми спомени мъчително се превърнаха... Всъщност не мога да кажа дали се превърнаха в нещо лошо или се оголиха в съзнанието ми с неумолимата си яснота. Така аз останах без детство. Сякаш някакъв магьосник бе махнал с пръчката си да изтрие хубавото, а след това с ново махване бе напъхал в главата ми тия истории.“

Разказ за транспоколенческата травма от комунистическия режим

Не знам дали има в цялата мемоарно-документална литература за концлагерна България толкова искрен и проникновен психологически спомен за транспоколенческата травма от комунистическия режим.

Още като малко дете, водено от майка си на свиждания с бащата, Ванцети, дочул отнякъде името на виновника за техните страдания, ще изговори по детински: „Този плосък Георги Димитров защо затвори нашите татковци в затволите?“

А по-късно порасналото момче ще напише: „С моята книга провокирах оцелелите да опишат тези години като очевидци. Разпитвах бившите лагеристи дали някой не е водил дневник или записки. „Какви записки, те ни претърсваха едва ли не всеки ден.“

Книгата на Ванцети Василев тепърва ще бъде оценявана, тя заслужава почетно място в българската литература. Достоинствата ѝ са много, както вече казах, това е първата книга след промените, разкрила машинациите на социалистическите служби за сигурност, които превръщаха хората в страхливци, доносници и предатели.

И още – с литературната си ценност тази книга се нарежда сред шедьоврите на

Семената на страха – първият разказ за концлагера „Белене“

Написано от Д-р Росица Чернокожева, Институт за литература, БАН
Неделя, 06 Февруари 2022 14:45

българската белетристика.

„Семената на страха“, Ванцети Василев, фондация „Отворено общество“, 1991 г.